

Martin Mehkek (1936. – 2014.)

In memoriam

VLADIMIR CRNKOVIĆ

Uvaženi slikar Martin Mehkek umro je u utorak 1. srpnja 2014. godine, nakon duge i teške bolesti u koprivničkoj bolnici. Rođen 7. kolovoza 1936. godine u siromašnoj seljačkoj obitelji u Novački, 3 km udaljenoj od Gole, gdje je pohađao i osnovnu školu, u mladosti pomaže roditeljima u poljodjelskim poslovima i domaćinstvu. Slikati je počeo 1954. godine, čuvši ponešto o seljacima-slikarima Ivanu Generaliću iz Hlebina i Ivanu Večenaju iz Gole, kojega posjećuje u više navrata. Izlaze od 1955. godine na poticaj Leandera Brozovića, direktora muzeja u Koprivnici, da bi već godinu kasnije uspostavio suradnju s Galerijom primitivne umjetnosti (danas Hrvatski muzej naivne umjetnosti) u Zagrebu. U tom je razdoblju slikao malo, uglavnom zimi, kada je bilo manje poslova na zemlji i oko kuće. Sustavno umjetnički djeluje od 1961. godine na nagovor novinara i kolekcionara Gerharda Ledića. To je i doba kada usavršava tehniku slikanja na staklu i pronalazi svoje tipične motive: ponajprije portrete Roma, zatim nadničara, slugu i seljaka te prizore iz svakodnevnoga patrijarhalnog i siromašnog života podravskoga sela. Od 1963. godine živio je u Goli, gdje je zasnovao obitelj. Krajem 1960-ih godina postao je profesionalni slikar.

Martin Mehkek priredio je 10-ak samostalnih izložaba: u Poreču (1966.), Cortini d'Ampezzo (La Saletta d'Arte, 1976.), Münchenu (Galerie Hell und Hell, 1977., 1979.), Zagrebu (Galerija Virius, 1980., 1986.), Hlebina (1985.), North Yorku, Ontario (Joseph D. Carrier Art Gallery, 1989.) itd.

Sudjelovao je na nekoliko stotina skupnih izložaba, među kojima valja izdvojiti: *Yugoslav Modern Primitives*, National Gallery of Sco-

Sl. 1. Portret Martina Mehkeka (snimio: Saša Novković, 1984.).

tland, Edinburgh (1962.); *Svet naivnih*, Umetnostni paviljon, Slovenj Gradec (1963.); *Naive Malerei aus Jugoslawien*, Frankfurt am Main (1966.); velike trijenalne izložbe naive u Bratislavi (1969.) i Zagrebu (*Naivni* 1970., 1973.); slijede međunarodne izložbe *Werke und Werkstatt naiver Kunst*, Kunsthalle, Recklinghausen (1971.); *Die Kunst der Naiven*, Haus der Kunst, München (1974.) i Kunsthau Zürich (1975.) te kritička retrospektiva *Hlebinski krug / 50 godina naivnog slikarstva* priređena u Hlebina i u Galeriji primitivne umjetnosti u Zagrebu (1981.). Od 1996. godine djela su mu u stalnom postavu Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti te u Muzeju Charlotte Zander

Sl. 2. Martin Mehkek: *Majka japi pleča pero*, 1967., ulje/staklo, 480 x 435 mm (privatno vlasništvo).

u Bönnigheimu, u Njemačkoj. Godine 2005. zapaženo je sudjelovao na velikoj kritičkoj retrospektivnoj izložbi *Umjetnost Hlebinske škole*, u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu te na izložbi *Die Schule von Hlebine / 75 Jahre* u Muzeju Zander.

O njegovu su djelu u više navrata pisali brojni ugledni povjesničari umjetnosti, likovni kritičari i muzealci, novinari i književnici, među njima: Mirjana Gvozdanović, Oto Bihalji-Merin, Gerhard Ledić, Željko Grum, Ernst Winterberg, Anatole Jakovsky, Boris Kelemen, Nebojša Tomašević, Grgo Gamulin, Marijan Špoljar, Tomislav Šola, Božica Jelušić, Josip Depolo i ostali. Od niza monografija i monografskih kataloga gdje je zastupljen izdvajam: Oto Bihalji-Merin: *Umetnost naivnih u Jugoslaviji*, Beograd, 1963.; Grgo Gamulin: *I Pittori Naifs della Scuola di Hlebine*, Milano, 1974.; Vladimir Crnković: *Hrvatski muzej naivne umjetnosti*, Zagreb, 2000.; Vladimir Crnković: *Umjetnost Hlebinske škole*, Zagreb, 2005.

Na Mehkekovu ispraćaju, na groblju u Goli, u četvrtak 3. srpnja 2014. godine, izgovorio sam sljedeći *In memoriam*:

„Opraštamo se od Martina Mehkeka, klasi-ka Hlebinske škole i hrvatske naive te jednoga od

najeminentnijih portretista svjetske naive. Usudio bih se konstatirati da zapravo nismo još ni svjesni šireg značenja i vrijednosti njegovu opusa, pomišljam pritom ponajprije na niz fascinantnih portreta iz šezdesetih godina prošlog stoljeća. Upravo tim djelima on je i dao najznačajniji obol hrvatskoj naivi i našem modernom slikarstvu. Redovito su to poprsja muškaraca i žena, pretežno u en faceu, rjeđe u profilu. Autor se koncentri- ra ponajviše na oval glave, pozadina je u većini djela neutralna, najčešće tamna, čak crna, sve je poopćeno, figure su stilizirane i groteskne, burleskne, pokatkad smiješne, što svjedoči da ti portreti nisu prikazi konkretnih ljudi, nego apriorno tipizirane i apersonalno shvaćene predodžbe, prikazi tipova i određenih skupina. Ta se djela odlikuju jednostavnim kompozicijama, odsutnošću naracije, upaljenim ili ugašenim koloritom te plošnom gradnjom. Sve je u tim slikama ekspresivno, od izraza lica, mimike, do kolorita.

Potkraj šezdesetih godina prisutne su sve veće mijene: pozadine portreta autor počinje ra- stvarati pejzažima, ponekad i narativnim, a ko- lorit postaje sve svjetliji. Meka tonska pretapanja zamjenjuju jarke i „šarene“ boje te oštro rezani oblici potenciranog grafizma.

Mehkekova ironija, groteska i burleska, kari- kiranost i divlja ekspresivnost, pokatkad s prisut- nim vrcavim humorom i/ili iznimnom psihološ- kom karakterizacijom, bitno su nova sadržajna vrijednost fenomena Hlebinske škole i podravske naive, i upravo u tom otklonu od tradicije on je pre-

Sl. 3. Martin Mehkek: *Zamišlen Cigan*, 1965., ulje/staklo, 420 x 400 mm (privatno vlasništvo).

poznat kao vrsna slikarska osobnost, autor vrlo individualnog stila i krajnje osobne poetike.

Uz portrete, njegov su drugi veliki ciklus prizori iz svakodnevnog života. Predočavao je patrijarhalne odnose i običaje, slikao starinske nošnje, siromaštvo hrvatskog sela, ali i ljepotu prirode, krajolika – sve što je u neposrednoj svezi s okruženjem iz kojeg je potekao te u kojem je živio i stvarao. Nije slikao što vidi, nego čega se sjeća, što je prebivalo u njegovoj memoriji. Većinom je prikazivao život sela koji iščezava ili je već nestao: koritare, berače konoplje, žeteoce, pastire s kravama, konjima ili svinjama; zatim seoske plesove, svatovske povorke, proštenja i sprovode. I u tim je primjerima sve predstavljeno više tipološki nego individualno, narušavao je realne i logične proporcije te primjenjivao osebniju stilizaciju. Jednako kao što je shematično i apriorno tipizirao ljudske figure, tako je postupao i s pejzažom i svim njegovim sastavnim elementima.

Martina Mehkeka upoznao sam u rano proljeće 1968. godine, sredinom ožujka, što znači da smo surađivali, družili se i prijateljevali punih 46 godina. Zadnji put posjetio sam ga i s njim razgo-

Sl. 4. Martin Mehkek: Štefek i pomrčina, 1965., ulje/staklo, 445 x 435 mm (privatno vlasništvo).

varao prije pet dana, u subotu 28. lipnja, kada sam službeno boravio u Koprivnici i kada sam odlučio obići ga, znajući da je narušena zdravlja, ni ne sluteći da će to biti naš posljednji susret te da ću se samo nekoliko dana kasnije opraštati od toga tihog, skromnog, nenametljivog i plemenitog čovjeka – i iznimnog umjetnika.

Sl. 5. Martin Mehkek: Mladoženja, 1965., ulje/staklo, 455 x 420 mm (vl. Hrvatski muzej naivne umjetnosti).

S radošću i ponosom prisjećam se naše suradnje, zajedno smo upriličili tri njegove samostalne izložbe i izdali dva kataloga (1980. i 1985.), jedan gotovo monografski, a u planu bijaše i bibliofilska monografija, gdje su trebali biti zastupljeni isključivo njegovi portreti; nažalost, to nismo realizirali, iako su pripremni radovi već bili dovršeni. Godine 2005., u Galeriji Klovičevi dvori u Zagrebu, na izložbi Umjetnost Hlebinske škole, predstavio sam ga slikama što bijahu odabrane za navedenu, no neizvedenu knjigu. Znatno dio tih portreta danas je u vlasništvu Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, na što sam osobito ponosan. Ako njegovi najblistaviji, zvjezdani trenutci i nisu trajali duže, riječ je o sedam zgusnutih godina u šestom desetljeću, kada je naslikao niz antologijskih portreta i seoskih genre prizora, osobito interijera, a dva desetak od tih djela ostaje zasigurno za vječnost.

Kada je došao na otvorenje spomenute izložbe u Galeriju Klovičevi dvori, i kada je vidio da sam ga zastupio isključivo portretima Roma, nadničara i seoskih slugu, upitao me s osmijehom i gotovo prijekorno: „Kaj, sami krampusi?!“ Ali bijaše istinski razdragan, sretan i zahvalan što je bio sudionikom tog projekta. Kao da je tom konstatacijom i njezinom intonacijom sâm sebi potvrdio da se isplatilo slikati i izlagati svih proteklih pet punih desetljeća.“